

गोतमो राहूगणः। मरुतः। जगती

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः।

जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्त्रा इव स्तृभिः ॥ १.०८७.०१

प्रत्वक्षसः- प्रकर्षेण भावनानां सूक्ष्मरूपकारिणः। त्वक्षू तनूकरणे। प्रतवसः- प्रकर्षबलाः। विरप्शिनः- विशेषोपदेशयुक्ताः। रप व्यक्तायां वाचि। अनानताः- आनतिरहिता गम्भीरा इति भावः। अविथुराः- अव्यथिताः। व्यथ भयचलनयोः। ऋजीषिणः- शत्रूणामपार्जकाः। जुष्टतमासः- सेव्यतमाः। नृतमासः- नेतृणामुत्तमाः। के चित्- केचन। उस्त्रा इव- सूर्यरश्मय इव। स्तृभिः- स्वाच्छादिकाभिः। अञ्जिभिः- कान्तिभिः। व्यानज्रे- विशेषेण व्यक्तिमन्तो दृश्यन्ते। अञ्च व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु ॥१॥

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा।

श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ १.०८७.०२

मरुतः- प्राणविशेषाः। केन चित् पथा- केनचिन्मार्गेण। वय इव- पक्षिण इव। उपह्वरेषु- कुटिलोपलक्षितैकाग्रतासंपन्नधीषु। ययिम्- सरणशीलं सोमं रसम्। यत्- यदा। अचिध्वम्- उपचितं कुरुथ। तदा। वः- युष्माकम्। रथेषु- लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकवाहनेषु। आ- समन्तात्। कोशाः- कलशानित्याधिभौतिके। रसोपलब्धिस्थानानीत्याध्यात्मिके। श्रोतन्ति- रसं मुञ्चन्ति। अर्चते- उपासकाय। मधुवर्ण- माधुर्यरसरक्ताम्। घृतम्- पूतनवनीतोपलक्षितपूतभावनाधाराम्। उप- अन्तिके। उक्षत- सिञ्चत ॥२॥

प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे।

ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ १.०८७.०३

यत्- यदा । शुभे- शुभे भावने । युञ्जते- चित्तं योजयन्ति । तदा । एषाम्- एतेषां मरुताम् । अज्मेषु- गतिसंपन्नेषु । अज गतिक्षेपणयोः । यामेषु- नियमनेषु । विथुरेव- व्यथितेव । भूमिः- पृथिवी । रेजते- कम्पते । रेज् कम्पने । ते । क्रीळतः- विहरन्तः । धुनयः- सरन्तः । भ्राजदृष्टयः- दीप्तदृष्टयः । धूतयः- गिरिमेघोपलक्षितजडान् कम्पयन्तः । स्वयम्- साक्षात् । महित्वम्- माहात्म्यम् । पनयन्त- प्रकटयन्ति ॥३॥

स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणोऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः ।

असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ १.०८७.०४

सः । गणः- मरुद्गणः । स्वसृत्- स्वयमेव सरन् । पृषदश्वः- गौरवाहनः । युवा- अभिनवः । अया- अस्य मनसः । ईशानः- ईशानशीलः । तविषीभिः- बलैः । आवृतः- संपन्नः । गणः- तादृशो गणस्त्वम् । सत्यः- अवितथः । असि- भवसि । ऋणयावा- ऋणापगमयिता । देवपितृमुनिमनुष्यभूतेभ्यो यानि ऋणानि प्रवृत्तानि तानि देवपितृमुनिमनुष्यभूतयज्ञैः नाशकः । अनेद्यः- अनिन्द्यः । अस्य- अस्य उपासकस्य । धियम्- धारणायाः । प्राविता- प्रकर्षेण रक्षिता । अथ- अनन्तरम् । वृषा- वर्षको भवसि ॥४॥

पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।

यदीमिन्द्रं शम्यृक्काण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥ १.०८७.०५

प्रत्नस्य- पुरातनस्य । पितुः- जनकस्य । जन्मना । वदामसि- वदामः । शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा इति श्रुतेः सर्वे वयममृतस्य पुत्राः । अमृतपुत्रा इति कारणाद्वदाम इति भावः । चक्षसा- दशनिन

विद्यया । सोमस्य जिह्वा- अस्माकं रसमयी वाक् । प्र- प्रकर्षेण । जिगाति- मरुद्गणं प्रति गच्छति ।
ऋक्वाणः- ऋङ्मय्यो वाचः । ईम्- इमम् । इन्द्रम्- परमेश्वरम् । शमि- शान्ते मनसि । आशत-
व्याप्नुवन्ति । आत्- अनन्तरम् । इत्- एव । यज्ञीयानि नामानि- उपासनासम्बन्धिमन्त्रान् । दधिरे-
मरुतो धृतवन्तः ॥५॥

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः ।

ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥ १.०८७.०६

श्रियसे- आश्रयाय । कम्- उदकमानन्दं वा । भानुभिः- सूर्यकिरणैश्चिद्रश्मिभिर्वा । सम्- सम्यक् ।
मिमिक्षिरे- सिञ्चन्ति । मिह सेचने । ते- मरुतः । रश्मिभिः- सूर्यकिरणैश्चिद्रश्मिभिर्वा । ऋक्भिः-
ऋङ्मयीभिर्वाणीभिः । सुखादयः- शोभनभोगा भवन्ति । वाशीमन्तः- वाग्विदः । वाशी वाक् ।
इष्मिणः- गच्छन्त इच्छन्तो वा । इष गतौ । इष इच्छायाम् । अभीरवः- अभयाः । ते । प्रियस्य-
आत्मनः प्रेमपात्रस्य । मारुतस्य धाम्नः- प्राणमयकोशम् । विद्रे- लेभिरे । विद् लाभे ॥६॥